

**„Igaz ügyért küzdeni még akkor is kötelesség, mi-
dőn már sikerhez nincsen remény.”**

JANKAPUSZTA A NEMZETKÖZI SAJTÓ TÜKRÉBEN

**A MARSEILLE-I MERÉNYLETET KÖVETŐ
ELSŐ HÓNAP HÍRADÁSAI**

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
1 Előszó	3
2 Bevezető	5
3 Az első hírek Jankapusztáról	8
3.1 1934 tavasza.....	8
3.2 A marseille-i merénylet után.....	10
4 Az első vallomások a táborról	12
4.1 Georgijev, a merénylet.....	12
4.2 Pospíšil, alias Novak és Raić, alias Benes, a bűntársak.....	13
4.3 Jelka Pogorelec, a barátnő.....	13
5 Ki Jankapuszta tulajdonosa?.....	15
5.1 Horvát Emil.....	15
5.2 Gróf Bethlen István és gróf Inkey.....	16
5.3 Purgly család.....	16
6 A jankapusztai tábor	17
6.1 A vizsgálat első eredményei	17
6.2 A merénylet újabb vallomásai	19
7 Külföldi újságírók Jankapusztán	23
7.1 Charles Reber tudósítása.....	23
7.2 Michel Bourson.....	26
8 Edvard Benes és a francia sajtó kapcsolata	28
9 “A menedékjog nem gyilkossági jog”	29
10 Magyarország védelmében	32
11 Összefoglaló	35
Irodalomjegyzék	36
Felhasznált levéltári forrás.....	36
Felhasznált nyomtatott forrás	36
Melléklet.....	37

1 Előszó

Dolgozatom tárgyának kiválasztásakor a főszempontom az volt, hogy kevésbé ismert és kutatott témát válasszak. Az egyetemen említette meg az egyik oktató a marseille-i merényletet, amelyről addig nem hallottam. Sajnálattal tapasztaltam, hogy a téma szakirodalmában igen hiányos, pedig egy nemzetközileg, és Magyarország szempontjából is fontos eseményről van szó. Eldöntöttem, hogy a jövőben kísérletet teszek arra, hogy világos képet adjak arról, hogy mi is történt Marseille-ben, és Magyarország milyen szerepet játszott a merényletben, továbbá, hogy valóban usztasák kiképzése folyt-e Jankapusztán. Jankapuszta¹ kis pont a térképen, mégis 1934 októberétől a nemzetközi sajtó figyelme e pontra irányult, ugyanis a marseille-i merénylet számai Jankapusztára vezettek, állandó témát adva ezzel a külföldi lapoknak.

Munkámban a tragédiát követő első hónap Jankapusztáról szóló sajtóhíreit dolgoztam fel. Fontosnak tartom kiemelni, hogy Jankapusztáról eddig nem születtek könyvek, így dolgozatom megírásához önálló kutatásra volt szükség. A kutatási munkát a Magyar Országos Levéltárban végeztem, ahol a *Külügyminisztériumi Levéltár Sajtó- és Kulturális Osztályának dokumentumait*, illetve a *Magyar Távirati Iroda „könyomatos” híreit* dolgoztam fel. Nagy segítségemre volt a munkában, hogy az MTI híreit digitalizálták, de a kutatási munka nehézségeit is volt alkalmam meg tapasztalni, tudniillik előfordult, hogy több száz oldal átnézése után sem találtam használható információt.

A merénylet, és Jankapuszta ügyének megértéséhez, elengedhetetlennek tartottam a korszak alapos ismeretét. Első lépésként az 1930-as évek első felének nemzetközi helyzetét néztem át. Ebben segítségemre volt Ormos Mária és Majoros István *Európa a nemzetközi küzdőtéren*, illetve a Diószegi István által szerkesztett *20. századi egyetemes történet* című könyv. Az usztasa szervezet történetéről az Ormos Mária által írt *Merénylet Marseille-ben* című könyvből tájékozódtam.

A külföldi lapok híreinek legfőbb forrása a párizsi és csehszlovák sajtó voltak, így számos esetben a különböző országokban megjelent napilapok ugyanazokat a híreket adták közre. Dolgozatomban ezért leginkább a Jugoszláv Királyságban megjelent napilapok híreit is-

¹ Jankapuszta ma Zala megye területén fekszik, és Belezna településhez tartozik. Egy 1851-es térkép Jankaházi majorként említi, és már ekkor is Beleznához tartozott. A merénylet idején Somogy megye része területén feküdt. Ma körülbelül 16 személy él Jankapusztán.

mertetem Jankapusztáról, de felhasználtam a francia, angol, holland, német értesüléseket is néhány esetben.

Természetesen nehéz objektívnek maradni a Magyarországot ért vádaskodás, rágalomhadjárat láttán, célom azonban nem az igazságtétel volt, hanem bemutatni, hogy 1934 októberében mit lehetett megtudni Jankapusztáról a napilapokat olvasva. Úgy vélem, a hírek önmagukért beszélnek, és világos kép alakul ki, hogy a merénylet után miért Magyarországot vádolták a gyilkosságokért és kiknek állt érdekében Magyarország besározása.

2 Bevezető

1934. október 9-én délután négy órakor a marseille-i kikötőben horgonyt vetett a Dubrovnik hadihajó, fedélzetén I. Sándor² jugoszláv királlyal. Az uralkodó a megérkezés után, még a hajón megkapta a jugoszláv kémelhárító szolgálat üzenetét, melyben figyelmeztették, hogy betegsége hivatkozva ne szálljon partra, mert merényletet terveznek ellene.³ A hír ellenére I. Sándor király mégis a partraszállás mellett döntött: „Ha ezt megúszom, száz évet élek!”⁴

A parton óriási tömeg gyűlt össze, hogy köszöntsék az uralkodót, akit több magas rangú francia államférfi fogadott, köztük Louis Barthou⁵ külügyminiszter. A kikötőben és a városban óriási volt a fejetlenség, és a francia kormány nem tett megfelelő biztonsági intézkedéseket a jugoszláv király fogadására. A rend fenntartására kivezényelt rendőröknek sem a létszáma, sem a képessége nem volt megfelelő arra, hogy biztosítsák a rendet, és az uralkodót megillető védelmet. I. Sándort partra lépésekkor üdvözltek a megjelent francia államférfiak, majd az illusztris társaság nyitott autókba szállt. Az első kocsiban Sándor király, Barthou külügyminiszter és Georges tábornok⁶ utazott.

Az éljenző tömeg és a rendőrök sorfala között indultak el az autók Marseille főutcáján 4 óra után pár perccel. Nagyon lassan haladt a menet, a rendőrök nagyon nehezen tudták visszaszorítani az éljenző emberek áradatát. A tömegből hirtelen előugrott egy férfi, és „Éljen a király” felkiáltással négy-öt lövést adott le I. Sándor királyra közvetlen közléről, az autóra felkapaszkodva. A sofőr azonnal leállította az autót, és hátulról megpróbálta lerántani a merénylet, aki azonban még így is tovább tüzelt. A király, és Georges tábornok eszméletlenül feküdt, Barthou külügyminiszter karja erősen vérzett. Óriási pánik tört ki a tömegben, ugyanis a francia rendőrök elkezdtek lövöldözni, melynek következtében három civil életét veszítette.

A merénylet elérte célját, I. Sándor király meghalt, továbbá Barthou külügyminiszter is, miután elvérzett a karját ért lövéstől. Az elkövetett merénylet számos kérdést vetett fel. Először is természetesen, hogy ki követte el a merényletet, másodsorra, hogy I. Sándor király volt-e a fő célpont. Nem mellékes, hogy a jugoszláv, a francia, sőt a brit titkos szol-

² I. Sándor (1888-1934), a szerbek, horvátok, szlovénok királya, majd 1929-től Jugoszlávia első uralkodója

³ ORMOS Mária, *Merénylet Marseille-ben*, Budapest, Kossuth, 1984, 5.

⁴ Uo. 6.

⁵ Louis Barthou (1862-1934), francia politikus, Franciaország miniszterelnöke (1913. március-december), a merényletkor francia külügyminiszter

⁶ Georges tábornok a Legfelsőbb Haditanács tagja

gálatok is tudtak a készülő merényletről. Ma már biztosra vehető, hogy a célpont valóban az uralkodó volt, és Georges tábornokot francia rendőr golyója találta el. A franciák természetesen próbálták eltusolni a felelősségüket, amely nem elhanyagolható az ügyben, hiszen francia rendőrök golyói öltek meg három civilt, és sebesítették meg a tábornokot, továbbá nem megfelelően készítették elő a jugoszláv király védelmét. A merénylet idején készített filmeket, képeket a rendőrség lefoglalta, és ezek csodák csodája eltűntek.

A merényletről a Magyar Távirati Iroda (MTI) először 18 órakor ad tudósítást, majd 40 perccel később megérkezik I. Sándor jugoszláv király halálának híre. A merényletről szóló információk elárasztják az MTI-t. Kezdetben a hírek zavarosak. Annyi bizonyos, hogy többen életüket vesztették, köztük Barthou külügyminiszter, és maga a merénylő is. Az ünnepi fogadtatás gyászünneppé vált.

Mégis kiknek állt érdekében a jugoszláv király halála? Mert az biztos volt, hogy nem egy ember, hanem egy szervezet áll a merénylet háttérében. Nem is kellett sokáig várni, hogy megtalálják a vélt bűnösöket a horvát usztasákban. Ezzel azonban nem volt még vége a bűnbak keresésének, hiszen további kérdések merültek fel. Kik támogathatják az usztasákat, ezeket a terroristákat, akik mindenre képesek, hogy egy független horvát államot hozzanak létre? Már korábban voltak hírek arról, hogy Olaszország, Németország és Magyarország fegyverekkel, pénzzel, táborhelyekkel és védelemmel látják el őket, tehát nem kellett sokáig gondolkozni azon, hogy kik a támogatók.⁷ Olaszország és Németország túl nagy falatnak bizonyult ahhoz, hogy megvádolják, hogy ha nem is közvetlenül, de szerepük volt a marseille-i merényletben. Így maradt Magyarország, és a hozzávezető szálát is sikerült megtalálni a jankapusztai tábor „személyében”.

Tény, hogy a magyar kormány érdekében állt a horvátok függetlenedési terve, ugyan úgy, mint a többi országnak, hiszen ez a Jugoszláv Királyság gyengülését jelentette volna. A magyar állam továbbá menedéket biztosított a horvát emigránsoknak, és ez lehetővé tette, hogy megvádolják Magyarországot az usztasákkal való együttműködésért. Régóta lehetett hallani ugyanis, hogy a zala megyei⁸ Jankapusztán usztasa katonák kiképzésére tábor létesült, és ezt a magyar kormány támogatja. A merénylet után néhány nappal tehát a sajtó segítségével minden figyelem Jankapusztára irányult.

Az egyik legnagyobb politikai fegyver a sajtó, ma divatosabb nevén a média. Erre nagyon jó példa az 1934 októberében elindított sajtóhadjárat Magyarország ellen, melynek során

⁷ JUHÁSZ Gyula, *Magyarország külpolitikája 1919-1945*, Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1988, 155. o

⁸ A merénylet idején Somogy megye területét képezte

Magyarországból bűnös, gyilkos állam lett újságcikkek, hírek alapján, melyeket arcnélküli források írtak, adtak közre.

Mint az előszóban írtam, célom nem a vádaskodás. Tényszerűen, a külföldön megjelent napilapok cikkei, illetve a MTI-be beérkező hírek alapján mutatom be, hogy a jankapusztai tábor hogyan járult hozzá, hogy Magyarország bűnössé váljon egy király meggyilkolásában.

3 Az első hírek Jankapusztáról

A horvátok függetlenedési vágya nem volt ismeretlen a világ előtt. Már 1919-ben a Radić⁹ vezette Horvát Parasztpárt¹⁰ kinyilatkoztatta, hogy nem fogadják el a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságot. A '20-as években a királyság területén állandóak voltak az etnikai zavargások, így Sándor király 1929-ban diktatúrát vezetett be, és kikiáltotta a Jugoszláv Királyságot. Ez a lépés még erőteljesebb ellenállást váltott ki a hazafias horvátok egy csoportjából. E csoport élére állt Ante Pavelić, és megalapította az usztasa mozgalmat.

Az usztasáknak egyetlen céljuk volt: egy független horvát állam megteremtése. Céljuk eléréséért mindenre készen álltak: fegyveres erővel, gyilkosságok útján is készek voltak kivívni függetlenségüket.

Pavelićnek sikerült megnyernie Olaszország, Németország, Bulgária, és Magyarország támogatását. Ezek az államok pénzt, fegyvereket, kiképzőhelyeket biztosítottak a horvát „harcosoknak”, hiszen az usztasák győzelme a Jugoszláv Királyság megsemmisülését jelentette volna. A szervezet nem tétlenkedett, és sorban merényleteket követtek el, kivívva ezzel a terrorista jelzőt, a nemzetközi figyelmet, és felháborodást.

3.1 1934 tavasza

A magyar segítségnyújtás bizonyítéka volt a jankapusztai tábor, legalábbis sokan szerették volna ezt bebizonyítani. A tábor létezéséről már 1933 októberében hírek keringtek, köszönhetően az egyik usztasavezető, Perčec féltékeny, elhagyott barátnőjének, Jelka Pogorelecnek, aki egy bécsi röpiratban rántotta le a leplet az usztasa szervezetről, és ez által Magyarországról. A hölgy írományát 1933 őszén több európai újság is közölte. Ebben szó esik arról, hogy Perčec egy földbirtokot bérelt Nagykanizsa és Belezna között, ez volt Jankapuszta, mely „hamarosan táborrá alakult át, ahol az emigránsokat fölruházták, és betanították a löfegyverek kezelésében, pokolgépek készítésében”.¹¹ A tábor lakóinak ezen kívül mezei munkát is kellett végezniük, és ők feleltek a birtok rendjéért is. A táborban azonban nehéz volt az élet, és sokszor hangot is adtak elégedetlenségüknek a lakók, akik Belgiumból és Dél-Amerikából is érkeztek.

⁹ Stjepan Radić (1871-1928), horvát politikus, a Horvát Parasztpárt első elnöke. A belgrádi képviselőházban elkövetett merényletben vesztette életét.

¹⁰ Horvát Parasztpárt 1906-ban alakult Radics vezetésével.

¹¹ Magyar Országos Levéltár, K 428.i Bizalmas értesítések 1920-1939, 1933. október 6., 1. o

1934 tavaszára már mindenki tudta kik is az usztasák, és a világ nem tűrhette tovább ténykedésüket. Muszáj megszabadulni e bűnös alakulattól, gondolhatták a Jugoszláv Királyságban, és más országokban is. Egyik pillanatról a másikra előkerültek letartóztatott usztasa tagok vallomásai, mint például a csehszlovák Narodny Dennik című lapban. Az újság „A magyar hivatalok terroristákat küldenek Jugoszláviába” címmel számolt be egy Petrovics nevű állítólagos terrorista vallomásáról, melyben a vádlott elmondta, hogy a magyar hatóságok átadták őt Perčecnek, így került Jankapusztára, ahonnan sikerült megszöknie. Beszámolt még arról is, hogy Magyarországról milyen módon kerültek át fegyverek Jugoszláviába.¹²

A Népszövetség áprilisban tárgyalta a magyar-jugoszláv viszonyt, és itt is téma volt a jankapusztai tábor. A magyar állam ígéretet tett, hogy felszámolja a horvát emigránsok lakhelyét Jankapusztán. A csehszlovák sajtó azonban nem elégedett meg ezzel, és valóságos hadjáratot indított Magyarország ellen. Felhívta a figyelmet arra, hogy Magyarország tárt karokkal, valóságos ünnepéllyel fogadta a horvát terroristákat, és ha ez nem lenne elég, táborokat létesített számukra Magyarország területén, ahol magyar tisztek segítségével készülhettek fel a gyilkosságokra.¹³

1934 májusában tartották az Ivan Micek elleni pert, akit szintén terroristaként emlegettek a lapok. Micek pere Magyarország ellen volt kiélezve, mely kitűnt a belgrádi lapok azon cikkeinek címeiből, melyek a perről írtak, mint a Pravda, aki „Ivan Micek, aki Magyarországon lett usztasa” címmel számolt be az ügyről.¹⁴ A legbövebben a félhivatalos lapként aposztrofált Vreme írt a perről, s ismertette a bíró és Micek között párbeszédet. Címként „A magyar állam és annak magas rangú tisztjei rendszeresen segítyezik a Perčec féle usztasa mozgalmat és a Magyarországon fekvő jankapusztai tábor” cím állt a három hasábos cikk előtt, melyből kiderült, hogy Micek hat hónapot töltött Jankapusztán 1933 májusától. Ekkor a tábornak huszonnyolc lakója volt. A táborban az első hetekben a kertben kellett ásnia és kapálnia, majd katonai gyakorlatokon is részt vett. A táborban két-három alkalommal megjelent a magyar csendőrség, akik az éjszakát is ott töltötték, és Perčecet is látta a táborban kétszer. Perčec Metzger magyar ezredessel időzött Jankapusztán, és ők is a táborban éjszakáztak. A bíró azon kérdésére, hogy a magyar hatóságok tudtak-e arról, hogy mi folyik a táborban, illetve támogatják-e anyagilag az usztasákat, Micek igennel felelt.¹⁵

¹² MOL K 428.f Lapszemle 1927-1935, 1934. április 13., 56. o

¹³ MOL K 428.i Bizalmas értesítések 1920-1939, 1934. május 15., 4. o

¹⁴ MOL K66 230 cs.,1934,1-5/a, 277. o

¹⁵ Uo. 279-280. o

A nyár folyamán is többször emlegette a csehszlovák sajtó a magyar állam szégyenletes viselkedését, de a tavaszi erőteljes számonkérés kezdett lecsillapodni. Az azonban világossá vált, hogy sokaknak érdeke, és ezért meg is tesznek mindent, hogy Magyarországot rossz színben tüntessék fel.

3.2 A marseille-i merénylet után

A merényletet követően a sajtóban megjelent hírek elég ellentmondásosak voltak, és leginkább feltételezések, találgatások. Már ekkor érzékelhető volt, hogy a francia és csehszlovák sajtó egyfajta hangulatkeltésbe kezdett, ami Magyarország ellen irányult. Konkrét adatok nem voltak tehát az első napokban, de már megjelentek olyan hírek, amik Magyarország bűnössége felé mutattak. Ilyen, hogy a merényletnél, és bűntársainál magyar útlevelet találtak, vagy a magyar hangzású nevek, melyek kapcsán olyan hírek is napvilágot láttak, hogy a merénylet inkább magyarok, mint horvátok.¹⁶

A merénylet napján, 1934. október 9-én még nem esett szó Magyarországról a gyilkosság kapcsán, de másnap a Times beszámolt arról, hogy belgrádi forrásból úgy tudja, a gyilkos azokhoz a horvát emigránsokhoz tartozik, akik a jankapusztai táborban éltek.¹⁷ Ezt a hírt több lap is közölte, majd október 12-én újra megjelent Jankapuszta neve két angol újságban, a Starban és az Evening Standardben. Ezekben Benes¹⁸ és Novak¹⁹ vallomása szerepelt, melynek során bevallották, hogy egy terrorista szervezet tagjai, továbbá ismertette a francia rendőrség véleményét, miszerint ez a szervezet horvát emigránsokból áll, akiknek főhadiszállása Jankapusztán van.²⁰ A Daily Telegraph „Horvát tábor Magyarországon”, a Morning Post „A két letartóztatott bevallotta, hogy horvát terrorista összeesküvés tagjai, amelynek főhadiszállása Magyarországon van” címmel írt az eseményekről.²¹ Hasonló cikkeket tudatott a többi angol napilap is. Az MTI londoni tudósítója ismertette, hogy Raić újabb részleteket árult el. Eszerint 1932-ben Magyarországon telepedett le, és itt ismerkedett meg Pospíšillel, akivel együtt éltek a jankapusztai táborban, ahol lögyakorlatokon vettek részt harminc társukkal.²²

¹⁶ Georgiev a hamis útlevelében Kelemenként szerepelt. Erre a névre próbálták a magyar eredetet rábizonyítani.

¹⁷ MOL K 428.i Bizalmas értesítések 1920-1939, 1934. október 10. 1. o

¹⁸ Ivan Raić, álnevén Benes

¹⁹ Zvonimir Pospíšil, álnevén Novak

²⁰ MOL K 428.i Bizalmas értesítések, 1934. október 12. 7. o

²¹ MOL K 428.i Bizalmas értesítések, 1934. október 13. 2. o

²² Uo. 11. o

Genfben a vélemény az előzőekhez hasonló volt. Egy név nélküli forrás szerint az általános nézet, hogy a merénylet szálai Magyarországra, pontosabban egy Jankapuszta nevű birtokra vagy faluba vezetnek. Tény azonban, hogy áprilisban az itteni terrorista tábor feloszlatták, azonban ez után Nagykanizsára kerültek át a terroristák.²³

A megjelenő hírek mindenhol lényegében megegyeztek. Tényként kezelték október 13-tól, hogy az elkövetők Magyarországon készítették elő a király elleni merényletet és mindegyikük a horvát usztasa szervezet tagjaként működött.

²³ MOL K 428.i Bizalmas értesítések, 1934. október 13., 7. o

4 Az első vallomások a táborról

Magát a merényletet Vlada Georgijev²⁴ követte el, aki ezt követően rejtés körülmények között életét vesztette. Egyes feltevések szerint öngyilkos lett, mások szerint a rendőrség ölte meg, miután elfogták, más információk pedig arról szólnak, hogy egyik bűntársa, Mijo Kralj²⁵ lőtte le. Nem járt ilyen sikerrel azonban Milan Raić és Zvonimir Pospišil, akiket Annemasse-ban²⁶ tartóztattak le két nappal a merénylet után.²⁷ Végül Kraljt is sikerült a rendőrségnek kézre keríteni október 15-én.

4.1 Georgijev, a merénylő

A Jugoszláv Királyságban október 15-én kezdődött a Magyarország elleni hadjárat. Ezen a napon a Stampa és a Pravda című lap felhívta a figyelmet arra, hogy Vlada Georgijev Cernozemski²⁸ Bulgáriából menekült Budapestre, és itt futárszolgálatot teljesített.²⁹ Ezen kívül tagja volt a Pavelić³⁰ vezette terror szervezetnek.

Jankapuszta neve a szerb lapokban először a Politika című újság október 15-ei számában jelent meg: Georgijev megszökvén a szófiai központi börtönből Jankapusztán talált menedéket, ahol kiképzőként működött.³¹ Másnap a Vreme is jankapusztai munkájáról írt: „Georgijev szervezetén belül hatalmának tetőpontjára akkor jutott el, midőn a főinstruktor lett” a tábornak és „az objektumok elleni merényletek elkövetését oktatta”.³² Az október 16-án és 17-én megjelenő lapok mindegyike Georgijev jankapusztai állásával foglalkozott. Október 23-án a Pravda egy párizsi telefonértesülésre hivatkozva „A Marseille-ben, Párizsban és Liégeben folyó vizsgálatok mostanáig a következő tényeket állapították meg” címmel tényként számolt be róla, hogy Georgijev volt a jankapusztai terroristák kiképzője, és ő tartotta fenn a kapcsolatot Pavelić-csel, Perčec-csel, továbbá őt jelölte ki a vezetőség a merénylet végrehajtására.³³

²⁴ A nála talált útlevélben Petrus Kelemen. A vizsgálatok először Vladimir Georgijev Csernozemszkij, majd Velicsko Dimitrij Kerin nevet közölték. A legtöbb helyen a Vlada Georgijev olvasható, így ezt használom én is a továbbiakban.

²⁵ Álnéven Malny

²⁶ franciaországi város

²⁷ MOL K 66 252.a, Napi Tudósítások, 1934. október 11. 20. o

²⁸ Georgiev neve több formában előfordul a forrásokban, én a magyar belgrádi rendkívüli követ által használt formát használtam.

²⁹ MOL K 66 252 cs., 1935, marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 1. o

³⁰ Ante Pavelić (1889-1959), a horvát usztasa mozgalom megalapítója és vezetője

³¹ MOL K 66 252 cs., 1935-marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 2. o

³² Uo. 2.o

³³ Uo. 32. o

4.2 Pospišil, alias Novak és Raić, alias Benes, a bűntársak

Zvonimír Pospišil a tudósítások szerint 1900-ban született, és a nála talált magyar útlevélben, mint Ungár István szerepelt, a csehszlovákban pedig Janoslav Novakként.³⁴ Ivan Kuzman Raić magyar útlevele Szever József, a csehszlovák útlevélben Vladislav Benes néven volt kiállítva.

Elfogásuk után nem tagadták, hogy a terrorista szervezet tagjai, tehát Georgijev bűntársai. Elmondták ezen kívül, hogy ha nem járt volna sikerrel halott társuk, akkor nekik kellett volna Párizsban megkísérelni az újabb merényletet a jugoszláv király ellen.³⁵

Raić vallomásában elmondta, hogy a főnökök utasították, hogy először Budapestre, majd Münchenbe utazzanak, ahol magyar útleveleket kaptak. Ezután Lausanne-ba mentek. Itt találkoztak egy magyar úrral, aki a hamis csehszlovák útleveleket adta oda nekik.³⁶ Raić 1932 februárjában érkezett Jankapusztára, ahol elmondása szerint valóságos fegyverraktár volt.

Jankapusztáról Pospišil vallomásából tudhatott meg részleteket a világ, melyet a Pravda „A banditák székhelye Jankapuszta és Nagykanizsa” címmel közölt.³⁷ Pospišil elmesélte, hogy azért ment Jankapusztára, mert Pesten azt mondták neki, hogy ott békében élhet, „lesz enni-inni való és annyi pénzt kapok, amennyire szükségem lesz”, és elmondta, hogy előtte is ismeretes volt számára, hogy Jankapusztán van a Magyarországon élő terroristák központja, ahol bombavetést, revolverlövést gyakorolnak. Itt ismerkedett meg Raić-csal, akivel lögyakorlatokon vett részt, felkészülve a merényletekre.³⁸ A gondtalan napok után Pospišilt is Pestre hívták, és magyar útlevelet kapott, mely Svájcba volt érvényes.³⁹ Ezután Zürichben találkozott egy Szabó⁴⁰ nevezetű férfival. Ő is azt vallotta, hogy Svájcban kapták meg a csehszlovák útlevelet, mellyel Franciaországba utazhattak.

4.3 Jelka Pogorelec, a barátnő

Pogorelec kisasszony Perčec⁴¹ horvát vezető barátnője, menyasszonya, szeretője volt, a források ebben nem voltak egyértelműek, azonban az biztos, hogy a hölgyet nagy sérelem érthette, ugyanis 1933-ban megjelentette röpiratát, amelyben leleplezte az emigránsok tény-

³⁴ MOL K 428.a, Napi Tudósítások, 1934. október 11., 20. o

³⁵ Uo. 22. o

³⁶ MOL K 66 252 cs., 1935, marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 4. o

³⁷ Nagykanizsán a Horthy Miklós út 23. szám alatt volt a horvát emigránsok lakhelye

³⁸ MOL K 428.f, Lapszemle 1927-1935, 1934. október 15, 62. o

³⁹ Uo. 5. o

⁴⁰ Ez a név nem szerepel máshol

⁴¹ Horvát emigráns vezető

kedését. Már ekkor felhívta a figyelmet rá, hogy Magyarországon folyt a horvát usztasák kiképzése, melynek célja, hogy Jugoszláv Királyság területén elkövetendő merényleteket készítsenek elő.⁴²

Természetesen nem kellett sokáig várni, hogy Pogorelec ismét előkerüljön, illetve, hogy röpiratára felhívják a figyelmet. Október 21-én a Pravda című lapban főszerepet kapott a hölgy, melyben elmondta, hogy Jankapusztán kimondottan I. Sándor király ellen készítettek elő merényletet, majd leírást adott a tábor életéről. Ott tartózkodása idején, mint kijelentette, körülbelül negyvenen lehettek a táborban, voltak, akik Belgiumból, illetve Dél-Amerikából jöttek. A kiképzéseket magyar tisztek irányították⁴³, melynek során különböző katonai gyakorlatokat végeztek a tábor lakói, továbbá lövészárkokat ástak, és megtanulták a gépfegyver használatát. Esténként tartották a lögyakorlatokat, melynek során a Perčec által készített, Sándor királyt ábrázoló bábura lőttek.⁴⁴

A fiatalasszony szavahihetőségét megkérdőjelezi, hogy mindig újabb információkkal szolgált a táborról, illetve egymásnak ellentmondó dolgokat árult el. Ez nem zavarta a lapokat, és napról napra újabb Pogorelec interjút közöltek, vagy a röpiratának részleteit jelentették meg. A Pravda 26-án megjelenő számában egy interjút adott közre a hölgygel, melyet a Petit Journal munkatársa készített. Pogorelec elmesélte, hogy látta, amint pokolgépeket szerelt össze Perčec, Raić és Pospíšil, ugyanis ez az ő munkájuk volt. Továbbá csónakokat is építettek, hogy át tudjanak kelni a Dráván és ismételten beszélt a magyar tisztek jelenlétéről Jankapusztán: „nem hiányzott a jó tanács, és az instrukciókat vagy Valerián István magyar tiszttől vagy pedig Lakorszki Emil kapitánytól kapták”. A táborban azonban nem volt minden rendben, és sokszor zavargások törtek ki.⁴⁵

Jelka Pogorelec szavában nem minden lap bízott meg. A holland Telegraaf például felhívta a figyelmet arra, hogy egy éjjeli lokál táncosnője, aki féltékenységeiben össze-vissza beszél, nem lehet koronatanúja egy ilyen fontos ügynek. Hiszen nem szabad elfelejteni, hogy Perčec elhagyta a hölgyet, aki valószínű, hogy bosszút akart állni rajta a „nagy leleplezésével”.⁴⁶

⁴² MOL K 428.f, Lapszemle 1927-1935, 1933. október 30, 35. o

⁴³ A magyar tisztek állítólagos jankapusztai jelenlétére a későbbiekben bővebben kitérek

⁴⁴ MOL K 66 252 cs., 1935, marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 9. o

⁴⁵ Uo. 60.

⁴⁶ MOL K 428.a, Napi Tudósítások, 1934. október 22., 45. o

5 Ki Jankapuszta tulajdonosa?

Jankapuszta tulajdonosának, bérlőjének személye körül kezdetektől fogva óriási volt a bizonytalanság. Először tulajdonosként egy Kelemen nevű férfit jelöltek meg az újságok, aki fogorvosként dolgozott.⁴⁷ Ez a név azonban hamarosan eltűnt, és megjelent Horvát Emil, mint tulajdonos. Hogy kit takar ez a név, arról azonban nem lehetett biztosat tudni, sokan Perčec-t vélték a név mögött. Számos abszurd feltevés is napvilágot látott, amint azt lentebb látni fogjuk.

5.1 Horvát Emil

1934. október 26-án a francia Excelsior tudósítója, Michel Bourson⁴⁸ említette meg először Horvát Emilt a jankapusztai birtok bérlőjeként.⁴⁹ Mint írta, a jugoszlávok Perčec-t vélték Horvát mögött, azonban mikor a tudósító megmutatta néhány helybelinek Perčec fényképét, azok nem ismerték fel benne Horvátot. A Pravda október 27-ei számában leközölte Michel Bourson beszámolóját. A tudósító Nagykanizsán is rábukkant egy Horvát Emil által bérelt házra, ami szintén a horvát emigránsok szolgálatában állt. A nagykanizsai ház az ottani Népbank tulajdonában állt. A bankigazgatónak Bourson megmutatta Perčec és Pavelić⁵⁰ fényképét is, azonban az igazgató közölte, hogy egyikük sem Horvát Emil.

A jugoszláv Politika október 31-én Szájbély Gyula udvari tanácsost és utódait jelölte meg a jankapusztai birtok tulajdonosaként. Tőlük vette bérbe a területet Horvát Emil. Az erről szóló bérleti szerződést 1931. augusztus 30-án írták alá. Azonban már az első évben nehézségek támadtak, ugyanis Horvát nem fizette ki a bérleti díjat, ezért 1933-ban a tulajdonos beperelte Horvátot, aki egyébként a jankapusztai táborban élt. 1933 augusztusában lett volna a tárgyalás, de Horvát Emil eltűnt. Mivel nem jelentkezett többet, így a bérleti szerződést 1934. április 17-én felbontották.⁵¹ Horvátot jól szituált embernek írták le a lakosok, aki élethelehetőséget biztosított emigráns honfitársainak.⁵²

⁴⁷ MOL K 428.f Lapszemle 1927-1935, 1934. október 15., 17. o

⁴⁸ Michel Bourson neve többféleképpen is szerepel: Brousson, Bossan

⁴⁹ MOL K 428.a, Napi Tudósítások, 1934. október 26., 9. o

⁵⁰ MOL K 66 252 cs., 1935, marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 73. o

⁵¹ Uo. 14. o

⁵² Uo. 21. o

Bourson felkereste az új bérlőt, Schlosser urat, aki elmondta, hogy amikor átvette a bérletet, csupán két horvát tartózkodott a jankapusztai birtokon, és tudomása szerint szó sem volt katonai kiképzésről.⁵³

5.2 Gróf Bethlen István és gróf Inkey

A Stampa, jugoszláv lap október 22-én arról számolt be, átvéve a francia Humanité-től, hogy a jankapusztai birtok egy bizonyos Inkey gróf tulajdona. A birtokot Bethlen István vette tőle bérbe, és a merénylet idején is az ő bérleménye volt, tehát a merényletet Bethlen gróf birtokán készítették elő, és az ő tudtával folyt ott a terroristák kiképzése.⁵⁴ A francia Le Journal szintén Bethlen gróft jelölte meg tulajdonosként.

5.3 Purgly család

A Purgly család nem ismeretlen a korban, hiszen a kormányzó⁵⁵ felesége ebből a családból származott.⁵⁶ Talán ennek tudható be a teljesen megalapozatlan feltevés, miszerint a jankapusztai birtok a Purgly család tulajdonában áll. Ezt az információt a román Curentul 22-ei száma adta hírül prágai magántáviratra hivatkozva. A „Hihetetlen” cím után alcímként „Kié a jankapusztai birtok?” állt. A szerkesztő megjegyzésként írta, hogy a leközölt távirat „nem olyan formában érkezett hozzánk, hogy kételkedhetnénk benne; a legprecízebb formában érkezett és kommentárok kíséretében”.⁵⁷ Ennek ellentmond a folytatás, hiszen ez után a szerkesztő kijelentette: „a mi számunkra lehetetlenség a fenti hír és a marseille-i nyomorult események közt kapcsolatot csinálni”.⁵⁸ A Purgly család neve a hírekben más helyen nem szerepel. Valószínűleg a kormányzó családjához szerették volna elvezetni a szálakat, de ez a felvetés már teljesen abszurdnak tűnhetett a világ szemében.

⁵³ MOL K 428.a, Napi Tudósítások, 1934. október 27., 11. o

⁵⁴ MOL K 66 252 cs., 1935, marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 26. o

⁵⁵ Horthy Miklós (1868-1957), a Magyar Királyság kormányzója (1920-1944)

⁵⁶ Horthy Miklósné, lánynevén: Purgly Magdolna (1881-1959), Horthy Miklós kormányzó felesége

⁵⁷ MOL K 428.f Lapszemle 1927-1935, 1934. október 26., 32. o

⁵⁸ Uo. 32. o

6 A jankapusztai tábor

A magyar kormány sosem tagadta, hogy Magyarország menedéket biztosít a Jugoszláv Királyságból menekültek számára. A jankapusztai tábor létét is elismerte 1934 tavaszán, és ígéretet tett annak felszámolására. A tábor horvát emigránsok menedékeként szolgált, legalábbis Magyarország ezt az álláspontot képviselte. A magyar kormány eleinte óvatosan kezelte az usztasa szervezet közeledési szándékát. 1931 őszén engedélyezték egy tábor felállítását Magyarországon, előtte azonban kizárólag alkalmi pénzsegélyt, és magyar útleveleket biztosítottak a szervezetnek.⁵⁹ A tábor kezdeti célja az volt, hogy menedéket biztosítson a merényletek után az usztasák számára, azonban úgy tűnik, idővel ez megváltozott, és kiképzések is folytak a táborban. 1933 őszétől, Pogorelec kisasszony röpiratának megjelenésétől állandó téma volt, hogy usztasákat bújtat Magyarország. A Jugoszláv Királyság ennek véget akart vetni, hisz nem tűrhette, hogy egy idegen államban békében éljenek azok, akik odahaza sorban merényleteket követnek el, és ezért Belgrádból folyamatosak voltak a sürgetések a tábor felszámolására. Az ügy rendeződni látszott 1934 április-május körül, a tábor felosztatásának ígérete után. Azonban a tragikus esemény ismét Jankapusztára terelte a világ figyelmét.

Jankapuszta, ez a kis majorság, a világ egy picinyke pontja hosszú ideig szolgált sajtóhírekkel. Jelka Pogorelec óta képet lehetett alkotni arról, hogy mi is folyhatott a tábor falain belül, persze csak ha hiszünk egy sértett táncosnő fecsegésének. A merénylet után is amolyan mendemondákat lehetett hallani a táborban lévő életről, azonban ezek az információk is több mint gyanúsak. A vádlottak vallomásai nem lehetnek mérvadók, hiszen csak sokadkézből jutott el az újságokhoz, és amik eljutottak, azok is francia forrásból származtak. A táborról szóló hírek nagyrészt ugyanarról számoltak be: magyar hatóságok támogatásáról, lögyakorlatokról.

6.1 A vizsgálat első eredményei

Október 21-én a Politika című lap a 4. oldalon térkép segítségével mutatta be a tábort, ahol, mint írja, a merényletet előkészítették. A tábor saját lőtérrel rendelkezett, ahol puskákkal és revolverekkel gyakorlatoztak, de megtanulták azt is, hogyan kell bánni az automata és gyorstüzelő fegyverekkel, és miként kell a bombát eldobni. Ezen kívül pokolgépeket gyár-

⁵⁹ ORMOS Mária, *Merénylet Marseille-ben*, Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1984, 78. o

tottak, amelyeknek hatását ki is próbálták.⁶⁰ Voltak olyan kiképzők is, akik azt tanították, miképpen lehet vasúti hidakat, középületeket, vagy egyéb dolgokat felrobbantani. Egyenruhát 1933-ban kaptak, mely szürkeshínű volt. Az usztasa szervezet vezetői, Pavelić és Perčec is gyakran megfordultak a táborban, ahol a fegyelem nagyon fontos volt. Aki hangot adott nemtetszésének, az gyorsan eltűnt, valószínűleg holtan a táborból.⁶¹ Az elfogott Pospíšil volt az egyik legagilisabb instruktor a táborban, melyet Perčec bérelt, és ahol hatalmas fegyver- és robbanóanyag-raktár volt.

Másnap, október 22-én a Pravda tudatta a hírt, miszerint a vizsgálatok bebizonyították, hogy a gyilkosok Jankapusztán éltek, és onnan jöttek Marseille-be lekövetni a gyilkosságot.⁶² A fáradhatatlan francia újságíróknak köszönhetően ugyan csak október 22-én a Pravda megjelentette az Excelsior egyik munkatársának interjút, melynek alanya egy jelenleg a párizsi Latin Negyedben élő volt terrorista.⁶³ A tudósítás címe a következő volt: „Jankapusztán két esztendő alatt öt sejtet alakítottak, melyeknek feladatuk volt, hogy meggyilkolják a megboldogult Sándor Királyt”.⁶⁴ Az usztasák szervezetében három szint volt. Legalul voltak a sejtek, akik a kerületi parancsnokságokhoz kapcsolódtak, és ezeket fogta össze az Usztasa Főparancsnokság, melyet Pavelić vezetett.⁶⁵ A felkutatott ex-terrorista (egyébként suszter) elmondta, hogy amikor a tábor lakója volt, megtudta, hogy a Balaton környékén is van egy másik tábor, és e két tábor lakóit állandóan cserélgették.⁶⁶ 1931 és 1935 között tudomása szerint öt sejtet képeztek ki az I. Sándor jugoszláv király elleni merényletre. A király ellen készülő merényletről mindenki tudott ugyan, de mégis titokként kezelték.⁶⁷

A Pravda a következő nap egy párizsi telefonjelentésre hivatkozva, de forrásmegjelölés nélkül a „Marseille-ben, Párizsban és Liegében folyó vizsgálatok mostanáig a következő tényeket állapította meg” cím alatt írt Jankapusztáról.⁶⁸ Az állítólagos tények így szóltak:

1. A merényletet teljes egészében Jankapusztán szervezték meg, ahol az usztasák kiképzésen vettek részt, és minden felszerelést biztosítottak számukra a magyar hatóságok. Magyarországon teljes szabadságban élhettek, és számos kiváltságban része-

⁶⁰ MOL K 66 252 cs.,1935,marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 239/pol., 19. o

⁶¹ Uo. 20. o

⁶² Uo. 27. o

⁶³ Uo. 30. o

⁶⁴ Uo. 30. o

⁶⁵ ORMOS Mária, *Merénylet Marseille-ben*, Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1984, 62. o

⁶⁶ MOL K 428.f Lapszemle 1927-1935, 1934. október 18., 56. o

⁶⁷ MOL K 66 252 cs.,1935,marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 239/pol., 30. o

⁶⁸ Uo. 31. o

sültek. A merénylő maga is kiképzőként működött a táborban, és ő tartotta fent a kapcsolatokat a szervezet vezetőivel.

2. A merényletben résztvevők pontos adatokkal rendelkeztek arról, hogy a király mikor hol lesz.
3. Pospišil, Raić és Kralj részletes leírást adott a jankapusztai táborról, és kijelentették, hogy az egész ügy, tehát a merénylet a magyar hatóságok tudtával és segítségével történt.
4. A szervezet vezetősége Georgijevet jelölte ki a merénylet elkövetésére, és a feladatra külön kiképezték.⁶⁹

6.2 A merénylők újabb vallomásai

A magyar rendőrség értesítette a francia hatóságokat, hogy a vádak megalapozatlanok, és teljeséggel kizárt, hogy Pospišil, Kralj és Raić Jankapusztáról utazott volna Franciaországba, hiszen a tábort áprilisban likvidáltak, és azok a hírek is hamisak, miszerint Perčec Budapesten tartózkodik. Raić vallomásában elismerte, hogy a tábort likvidálták, ez olvasható a Vreme 24-ei számában is, de a kiürítés után otthagytak őt és még két társát.⁷⁰ Kralj és Pospišil Nagykanizsára távozott. A lapból arra is fény derült, hogy a kiképzés után a terroristákat Nagykanizsán, Vízvárot⁷¹ és Murakeresztúron⁷² osztottak el, tehát a jugoszláv határ mentén. A jankapusztai tábor lakóinak létszáma változó volt, de előfordult, hogy megközelítette a háromszáz (!) főt.⁷³ A kiképzéseket magyar tisztek vezették, valamint a bombák előállításánál magyar kémikusok vettek részt. A terroristavezetők és a magyar hatóságok között magyar hírszerzők közvetítettek. A magyar hatóságok a Franciaországba utazó tagokat valódi magyar útlevéllel látták el, melyek hamis névre voltak kiállítva.⁷⁴

A következő napokban a lapok hírül adták, hogy újból kihallgatták a merényletben résztvevőket, ugyanis Magyarország tagadja a vádakokat. Raić az új vallomásában is kitartott annál, hogy Jankapusztán élt a legutolsó időben is, de az igaz, hogy a tábort likvidálták.⁷⁵ A közleményben szembeszökő a következő mondat: „a terroristák kezdenek mindent beval-

⁶⁹ MOL K 66 252 cs.,1935,marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 239/pol., 32. o

⁷⁰ Uo. 42. o

⁷¹ Somogy megyei község a magyar-horvát határ közvetlen közelében

⁷² Zala megyei község a magyar-horvát határ közvetlen közelében

⁷³ MOL K 66 252 cs.,1935,marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 239/pol., 43. o

⁷⁴ Uo. 44. o

⁷⁵ Uo. 45. o

lani”, hiszen a jugoszláv lapok idáig azt hangoztatták, francia jelentések alapján, hogy a letartóztatottak mindent bevallottak.⁷⁶

Az újbóli kihallgatások ellenére a magyar hatóságok továbbra is kitartottak amellett, hogy Perčec sosem tartózkodott Budapesten, a jankapusztai tábort már tavasszal felszámolták, és Pospišil, Kralj és Raić sosem járt Magyarországon. A Politika 25-ei számában azonban azt írták, hogy Magyarország már nem játszhatja sokáig az ártatlan szerepet, hiszen a vallomások egyértelműek, és megbízhatóak.⁷⁷ A Politika hiába remélte Magyarország közeledő bukását, hiszen október 26-án, a Pravda „a gonosztevők több európai országban rendelkeztek központokkal... az utolsó hónapokban a banditák főhadiszállása a belgiumi Seraingenben volt” tartalmú brüsszeli jelentést közölte.⁷⁸ Ez az információ szembenállt az addig megjelent hírekkel. A Magyarországnak kedvező hír hamar elfelejtődött, és november 1-jén a Vreme „Hivatalosan mostanáig mit igazolt be a vizsgálat” című cikkében beszámolt a már korábban szajkózott információkkal: Jankapusztán volt a terroristák főhadiszállása, és erről a magyar hatóságok is tudtak.⁷⁹

A magyar rendkívüli követ Belgrádból a következő Pravda-ban megjelent cikket a legminősíthetlenebbnek, leggyalázkodóbbnak nevezte az eddig megjelentek közül. A cikk szerzője Magyarország becstelen szerepéről írt, amelyet a marseille-i merényletben játszott, és amelynek „ismerjük országunk elleni egész munkáját, ismerjük Magyarországnak vadállatias merénylők számára nyújtott minden segélyezését... Vajon nem látjuk-e mi valamennyien és az egész világ közvéleménye, hogy Magyarország saját területén, Jankapusztán a terroristák gonosztevő bandáját segélyezte?”⁸⁰ A továbbiakban felmerült, hogy magyar hivatalos személyek álltak, és állnak kapcsolatban a terroristák vezetőivel, hogy magyar tisztek képezték egy király elleni merényletre a terroristákat Jankapusztán, magyar földön, ahonnan a gyilkosok elindultak Franciaországba.⁸¹ A párizsi nyomozóhatóság megállapította, hogy Jankapusztán valószínűleg pokolgépgyár volt, és Kralj elmondása szerint a pokolgépeket Pospišil állította elő.⁸²

Párizsból származott az a jelentés, amelynek főcíme: „Az elfogott terroristák a francia nyomozóhatóság előtt leleplezik, hogy Magyarországon és Ausztriában miképpen készítet-

⁷⁶ MOL K 66 252 cs.,1935,marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 239/pol., 46. o

⁷⁷ MOL K 66 252 cs.,1935,marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 239/pol., 56-57. o

⁷⁸ Uo. 59. o

⁷⁹ Uo. 79. o

⁸⁰ MOL K 66 252 cs.,1935,marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 246/pol., 5. o

⁸¹ Uo. 6. o

⁸² Uo. 19. o

ték elő a marseille-i merényletet”.⁸³ A magyar hatóságok továbbra is azzal védekeztek, hogy tavasszal kiürítették a tábort, ami meg is történt, de az ottlakók nem hagyták el az országot, hanem átköltöztek Nagykanizsára, a Horthy Miklós utcában lévő házba, amit Djuric Antal⁸⁴ bérelt. A házban harmincöt-negyven ember élt, de ez a szám a felére csökkent szeptember közepére, amikor a házat végleg elhagyták. A terroristák bevallották, hogy a jankapusztai tábort Ivan Perčević⁸⁵ ürítette ki, aki ekkor Perčec helyett a terroristák főnöke volt. Szeptember 24-én Perčević Bécsből Nagykanizsára utazott, ahol kockavetéssel döntöttek a merényletet elkövető személyéről. Pospišilnek, Kraljnak és Raićnak meg kellett várnia az utasításokat, ugyanis ekkor még nem tudták, hogy mi is a feladatuk.⁸⁶ Szeptember 26-án indultak útnak, miután előtte nap kézhez vették az írásos parancsot. Budapesten, Bécsen keresztül két nap múlva megérkeztek Zürichbe, ahol már várta őket Georgijev, és ahol csehszlovák útlevelet kaptak, amivel Franciaországba utazhattak.⁸⁷

„A letartóztatott merénylők kihallgatása borzalmas vádat alkot Magyarország ellen” című írás, mely november 4-én jelent meg a Vreme-ben, szintén a letartóztatott usztasák vallomásai alapján adta közre a legújabb híreket Magyarországról és a jankapusztai táborról. Pospišil és Raić megnevezte a TESZ-t⁸⁸ és a MOVE-t⁸⁹, amelyeknek Gömbös Gyula a tiszteletbeli elnöke, hogy ők támogatták pénzzel az usztasa szervezetet.⁹⁰ Továbbá megneveztek azokat a magyar tiszteket, akik a kiképzésben részt vettek. A nevek a következőek voltak: Stojakovics tábornok; Josif Metzner százados, a vízvári hírszerzőtisz; Klar Rudolf százados, pécsi hírszerzőtisz; Petkovics gárdakapitány; Kovács őrnagy, hírszerzőtisz; Endre százados; Stefan Valér vezérkari százados; Marton százados; Djordje Petricevic a Magyar Katonai Akadémia tanára.⁹¹ A kiképzés során nekik és Georgijevnek is egy I. Sándor királyt ábrázoló bábúra kellett lőniük. A lögyakorlatokat Cserhal ezredes; Kiss ezredes, Lahovszki Emil százados; Buda százados és Bordzsai tartalékos magyar százados vezette.⁹²

⁸³ MOL K 66 252 cs.,1935,marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 251/pol., 1. o

⁸⁴ Eddigi jelentések Horvát Emilt nevezték meg a nagykanizsai hát bérlőjeként.

⁸⁵ Ivan Percevic a monarchista emigráció tagjaként Bécsbe emigrált. Pavelić 1929-ben nála talált menedéket, amikor elhagyta a Jugoszláv Királyságot. (forrás: ORMOS Mária, *Merénylet Marseille-ben*, Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1984)

⁸⁶ MOL K 66 252 cs.,1935,marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 251/pol, 4. o

⁸⁷ Uo. 5.o

⁸⁸ TESZ=Társadalmi Egyesületek Szövetsége (1919-1942)

⁸⁹ MOVE=Magyar Országos Véderő Egylet (1918-1945)

⁹⁰ MOL K 66 252 cs.,1935,marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 251/pol, 8. o

⁹¹ Uo. 9. o

⁹² Uo. 9. o

A táborról szóló sajtóhírek azonosak voltak, aminek oka, hogy párizsi jelentésekből származtak. Nagyrészükből fellelhető a Jelka Pogorelec által elmondottak. Már nála is megjelentek Jankapusztával kapcsolatban a magyar tisztek, a fegyverraktárak és katonai kiképzések. Az információkat bővítette a francia tudósító Reber, de állításai erősen megkérdőjelezhetőek.

7 Külföldi újságírók Jankapusztán

A magyar kormány engedélyével külföldi újságírók bejárhatták Jankapusztát és környékét, hogy megbizonyosodjanak arról, hogy nincsenek horvát terroristák Magyarországon, és nem is voltak. 1934. november 4-ig kilenc újságíró, két francia és hét angol tett látogatást az állítólagos táborban.

Mindegyikük, ahogy a november 5-ei Politika száma írta, hazatérve egyhangúan megállapították, hogy valóban Magyarországon van az usztasák fészke, és ezek a magyar hatóságok támogatását élvezik, akik a látogatás során szemmel tartották őket, de azért sikerült a helyi lakosokkal is beszélniük. Ezekről tudták meg, hogy rögtön a merénylet után földműveseket küldtek Jankapusztára. A feladatuk az volt, hogy tisztítsák meg az elrozsdásodott mezőgazdasági eszközöket, amik szanaszét heverték a raktárakban, tehát régóta nem használták őket, és még a szeszgyárat is üzembe helyezték. Beszámoltak még arról is, hogy október 9-éről 10-ére virradó éjszaka a jugoszláv határ mentén a magyar hadsereg rakétákkal világította meg a határvonalat. Talán azért, mert féltek, hogy a jugoszláv sereg betör Magyarországra? A kérdést a Csáktornyról érkezett tudósításban tették fel.⁹³

A sajtóban megjelent Jankapusztáról szóló tudósítások többnyire két francia tudósítótól származtak. Nehéz bármiféle jóindulatot felismerni a két úrban, hiszen mindenképpen be akarták bizonyítani, hogy az egész környéken horvát terroristák kiképzése folyt. Bizonyítékuk nem volt, mégis tele voltak tudósításaikkal az újságok.

A Politika a brünni Lidove Novini jelentése alapján hírül adta, hogy a magyar kormány által meghívott külföldi újságírók körbejárták Jankapusztát és Nagykanizsát, de már késő volt, ugyanis a terroristák napokkal előtte elhagyták addigi lakhelyüket és a Jankapusztáról harminc kilométerre lévő Buzapusztára mentek. Az információ három francia újságírótól származott.⁹⁴

7.1 Charles Reber tudósítása

Charles Reber a Paris Soir tudósítójaként utazott Magyarországra, ahol autót, sofőrt és idegenvezetőt ajánlottak neki, de ő ezeket visszautasította. Saját maga bérelte autóval, idegenvezetővel, aki Reber állítása szerint beszélt németül, csehül, szerbül, horvátul, és sofőrrel indult útnak, hogy felfedezze Jankapusztát, és környékét, ahol, mint írta, számos embert

⁹³ MOL K 66 252 cs., 1935, marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 14. o

⁹⁴ Uo. 64. o

ismert.⁹⁵ Reber úgy vélte, hogy ezek az információk fontosak az olvasóknak, hisz így láthatják, hogy nem volt megkötve, és szabadon mozoghatott. Ellentétben, ha a magyar kormány által követett útvonalon megy. A tudósító szerint a Duna és Erdély közötti földek tökéletesen alkalmasak lennének, hogy egész Európát ellássák, de sajnos ezek a területek földesurak kezében vannak, és ők uralkodnak itt. A többi ember jobbágysorban él, mint tudatta: „a jobbági intézmény itt még szélteben fennáll”.⁹⁶ Reber úr hitelessége már néhány mondat után megkérdőjelezhető, hiszen Jankapuszta Dunántúlon fekszik, és a jobbágyság intézményét majdnem száz éve eltörölték Magyarországon. A beszámoló szerint először Szurdapusztára⁹⁷ mentek, ahol minden elhagyatott volt, azonban a sofőrnek sikerült találnia valakit, aki elmesélte, hogy mi folyik Szurdapusztán. Eszerint tizenöt jankapusztai terrorista érkezett a merénylet utáni napokban. Ezek horvát és egy magyar ember parancsnoksága alatt állnak, továbbá fegyvereik vannak, melyekkel estétől hajnalig gyakorlatoznak.⁹⁸

Szurdapusztáról elindulva Reber-ék találkoztak két favágóval, akiktől megkérdezték, hogy milyen messze van Jankapuszta. Ezek Jankapuszta hallatán elsápadtak, és figyelmeztették Reber-t, hogy az nagyon veszélyes hely, ugyanis tele van szerbekkel, akik állandóan lövöldöznek, és nem szabad a tábor közelébe menniük.⁹⁹ Erre a csendőrök is felhívtak a helybeliek figyelmét, mondván, hogy ha bármi bajuk történik, nem tehetnek semmit. Aki a tábor közelébe ment, letartóztatták, és Nagykanizsára vitték. A favágók elmondták továbbá, hogy tavasszal ugyan elmentek a táborlakók, de éjszakánként visszatértek lögyakorlatozni. Reber kérésére az egyik favágó elkísérte őket Jankapusztára.

Jankapusztán Reber-nek sikerült beszélnie a puszta intézőjével, Schlesinger úrral, aki tájékoztatta a tudósítót arról, hogy a tavalyi évben csakugyan volt hat horvát munkás itt, de ezek áprilisban elmentek, továbbá, hogy a birtok jelenlegi bérlője Schlosser úr. Reber elismeri, hogy nem talált semmit Jankapusztán, minden kihalt, csupán a közeli szeszgyár mutatott életjelet.¹⁰⁰ Azonban vannak jelek, mint írta, amikből arra lehetett következtetni, hogy itt valóban az usztrasák kiképzése folyt, még ha ezt a magyar kormány tagadja is.

Reber Jelka Pogorelec leírása alapján végigjárja a jankapusztai birtokot a francia tudósító. A sofőrje felhívta a figyelmét arra, hogy a szeszgyárban néhány munkás horvátul beszélt.

⁹⁵ MOL K 428.a, Napi Tudósítások, 1934. november 2., 11. o

⁹⁶ Uo. 11. o

⁹⁷ Zala megyében található, 15 km-re fekszik Nagykanizsától

⁹⁸ MOL K 428.a, Napi Tudósítások, 1934. november 2., 11. o

⁹⁹ Uo. 11. o

¹⁰⁰ MOL K 66 252 cs., 1935, marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 68. o

A tudósító szerint az is azt bizonyította, hogy valamit titkoltak előle, hogy Schlesinger úr néhány épületbe, szobába nem engedte be őt.

Jankapusztáról felkerekedve Reber találkozott néhány földművessel, akik mint mondotta bőven szolgáltatnak információkat arról, hogy mi is zajlott Jankapusztán. A horvátok elmondásuk szerint egész nap kiképzésen vettek részt, és a lövészetet gyakorolták. Némelyikük egyenruhát viselt, olyat amilyen a magyar hadsereg tagjainak is van, akik többször látogatást is tettek a táborban. Április és május környékén kiürítették a tábor, azonban éjszakánként továbbra is lehetett hallani lövéseket. A tábor kiürítése körülbelül egy hete történt meg, ekkor katonai teherautók érkeztek, amire felpakolták a bútorokat. Ezt egy Budapestről érkezett magas rangú úr ellenőrizte. Reber az egyik földművesnek megmutatta Perčec képét, aki felismerte rajta Horvát Emilt.¹⁰¹ Reber megállapította, hogy a magyar kormány nem mondott igazat Jankapusztával kapcsolatban, és továbbra sem vállalja fel, hogy ezen a területen igen is horvát terroristák kiképzése folyt, akiket arra képezték ki, hogy hogyan kell merényleteket elkövetni államférfiak ellen.¹⁰²

Reber nem elégedett meg azzal, hogy „bebizonyította” a jankapusztai kiképzés voltát, hanem további helyszíneket leplezett le. Jankapusztán kívül még kilenc terrorista fészket ismertetett, melyeket a november 15-én megjelent jugoszláv Vreme is közreadott, térképpel kiegészítve. Reber Jankapusztán kívül megnevezte Szurdapusztát, ahol állítása szerint tizenöt terrorista kiképzése folyt, ezt követi Nagykanizsa, ahol tizenöt-húsz ember befogadására alkalmas kaszárnnya volt a terroristáknak. A Lazsnaki kastélyban¹⁰³ és Buzapusztán harminc-harminc, Buzamajorban¹⁰⁴ húsz, és Annapusztán¹⁰⁵ tizenhét terrorista kiképzése zajlott. Gelsén¹⁰⁶ a könyvtárat alakították át laktanyává, és itt bombavetésre, és bajonett használatára képezték ki a horvátokat. Szombathelyen a terroristák főhadiszállása a csendőrség laktanyájában volt, ahol stratégiai és taktikai előadásokat tartottak számokra, továbbá Sopronban volt a terroristák magasabb iskolája a gyalogezred laktanyájában.¹⁰⁷

Reber tudósítását végül a Peris Soir november 8-án megjelent számában zárta. Ebben összefoglalta kutatási munkája eredményét, és interjút közölt egy Franyó nevezetű férfival, akinek sikerült megszöknie a jankapusztai táborból. A továbbiakban pedig a Jelka

¹⁰¹ MOL K 428.f Lapszemle 1927-1935, 1934. november 5., 10. o

¹⁰² Uo. 9. o

¹⁰³ A Lazsnaki kastély a Billot család tulajdonában állott

¹⁰⁴ Sárvár környékén

¹⁰⁵ Valószínűleg Annamajorról van szó, ami Nagykanizsától 20 km-re fekszik

¹⁰⁶ Nagykanizsától 20 km-re fekszik északra

¹⁰⁷ MOL K 66 252 cs., 1935, marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 29. o

Pogorelec-től átvéve felsorolta azokat a magyar tiszteket, akik a terroristák kiképzését tartották a táborban.¹⁰⁸ A francia tudósító, állításait nem tudta alátámasztani bizonyítékokkal, és többször is érezhető, hogy Pogorelec kisasszonytól vette át információit. Ennek ellenére a külföldi lapok, főleg a csehszlovák és jugoszláv lapok előszeretettel hivatkoztak Reber tudósítására.

7.2 Michel Bourson

Michel Bourson az Excelsior tudósítójaként jött Magyarországra, ahonnan folyamatosan közölt tudósításokat lapjának. Október 26-ai jelentésében, melyet Nagykanizsáról küldött eddigi kutatási eredményeiről számolt be. Úgy vélte, hogy a nagykanizsai ház már a jankapusztai tábor felszámolása előtt horvát emigránsok lakták, és mindkettőt Horvát Emil néven bérelték, azonban amikor megmutatta Perčec fényképét a helyi lakosoknak, senki nem ismerte fel rajta Horvát Emilt. Ez szemben állt Reber jelentésével, aki azt állította, hogy többen is felismerték Horvát Emilt Perčec képe alapján.

Bourson a nagykanizsai házat felkereste, azonban hiába csengetett, senki nem nyitott ajtót neki. A szomszédos épület falán keresztül betekintett az udvarba, és azt teljesen elhagyatottnak látta, tehát, az biztos, hogy már nincsenek horvátok a házban. Ez után kiderítette, hogy a Nagykanizsai Népbank tulajdona a ház, ezért felkereste az igazgatót, aki elmondta, hogy 1934 áprilisa óta a ház teljesen lakatlan, de tény, hogy előtte Horvát Emil bérelte. Az úr azonban nem fizette a bérleti díjat, ezért felmondták a bérleti szerződést.¹⁰⁹

Ez után a tudósító szemügyre vehette a házat az igazgató engedélyével. Bourson úgy látta, hogy szép számmal élhettek itt a horvátok, mert még az istálló épületébe is bevezették a villanyt, kimeszelték a falakat, és hálóteremmé alakították át az épületet. A ház és az udvar elhagyatottságából ítélve valóban régebben üríthették ki a házat, tehát biztos, hogy a jankapusztai terroristák nem ide jöttek a merénylet után, viszont a bankigazgató állítása, hogy már áprilisban üresen állt a ház helytelen, hiszen Boursan a kályhában a Hrvatska Demokran¹¹⁰ című lap augusztus 11-ei példányát találta meg.¹¹¹

A jankapusztai táborba ellátogatva Boursan is beszámolt Reber-hez hasonlóan a látottakról. Jelentésében kijelentette, hogy Jankapusztán ebben az időben biztosan nincsenek terroristák. Kétségtelen tény, hogy 1934 áprilisában a Horvát Emillel kötött bérleti szerződés fel-

¹⁰⁸ MOL K 428.f Lapszemle 1927-1935, 1934. november 9., 48. o

¹⁰⁹ MOL K 428.i Bizalmas értesítések 1920-1939, 1934. október 26., 2. o

¹¹⁰ Az újságot Ante Pavelić szerkesztette, és New Yorkban jelent meg

¹¹¹ MOL K 428.i Bizalmas értesítések 1920-1939, 1934. október 26., 2. o

bontásra került, és ettől kezdve az új bérlők művelték a földeket. A Schlosser úrral folytatott beszélgetésből kiderült, hogy az itt élő horvátok általában négyen-öten voltak, de előfordult alkalmanként, hogy többen is. A mezőgazdasági munkában ők nem vettek részt, viszont Schlosser úr nem tud semmilyen katonai kiképzésről.¹¹² Boursan ezért arra a következtetésre jutott, hogy Jankapuszta nem katonai tábor volt, hanem a horvát emigránsok menedékhelye. Horvát Emil pontos felvilágosítást adhatott volna az ügyben, azonban mivel ő eltűnt, az ügy egyik legfőbb pontja ellenőrizhetetlen lett.¹¹³

¹¹² MOL K 428.i Bizalmas értesítések 1920-1939, 1934. október 26., 10. o

¹¹³ MOL K 428.f Lapszemle 1927-1935, 1934. október 29., 6. o

8 Edvard Benes és a francia sajtó kapcsolata

Edvard Benes¹¹⁴ Magyarországgal szembeni újabb fellépésére tökéletes alkalmat adott a merénylet. A csehszlovák sajtó a kezdetektől fogva Magyarország bűnös szerepét szajkózta, amellyel hozzájárult I. Sándor király merényletéhez. A magyarellenes újságcikkeket több európai lap is átvette. A magyar állam elleni rágalomhadjárat élén a francia és a csehszlovák sajtó állt. A királygyilkosság után a francia sajtó kezdte el pedzegetni a jankapusztai tábornok, és a tettesek kihallgatása előtt biztosan állította, hogy a merénylő és társai közvetlenül Jankapusztáról érkeztek Marseille-be.

Benes a Magyarország elleni sajtóhadjárat tetőzése idején Párizsban tartózkodott (véletlen?), ahol kijelentette, hogy betelt a pohár: végleg le kell számolni Magyarországgal, és a revizionizmussal. Érdekes figyelmet fordítani Benes párizsi kapcsolataira.

Ely Bois, a Petit Parisien főszerkesztője nászútja során ellátogatott Prágába, ahol Benes vendége volt. A lap közismerten a Kisantant uszályhordozója, ugyanúgy, mint az Ere Nouvelle és a Homme Libre. A Le Journal külpolitikai szakértője, Saint-Brice szinte hisztérikusan ágált Magyarország ellen, de ismeretes volt a Journal de Débats szintén külpolitikai szakértőjének magyarellenessége.¹¹⁵

Fontos megemlíteni, hogy a jugoszláv király temetéséig a királyság területén nem jelentek meg külföldről érkező hírek, és így Magyarország sem volt bűnbak a szemükben. A temetés után viszont a jugoszláv újságok is előszeretettel vették át a francia lapokban megjelent híreket, sőt többször is francia telefonjelentésekre hivatkozva közöltek híreket.

A Kisantant államok területén megjelent Jankapusztáról szóló információk természetesen a legrosszabb színben igyekeztek feltűntetni Magyarországot, hiszen ez állt érdekükben. Ennek köszönhetően, ahogy Benes is remélte, sikerülhet megtörni a magyar revíziós törekvéseket.

¹¹⁴ Eduard Benes (1884-1948), Csehszlovákia második elnöke, személyisége igen vitatott, magyarellenessége közismert

¹¹⁵ MOL K 66 252 cs., 1935, marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., a párizsi Magyar Királyi Követség sajtójelentése

9 “A menedékjog nem gyilkossági jog”

A magyar kormány tagjai sem kerülhették ki, hogy ne vonja felelősségre őket a sajtó. Az újságok legfőbb célpontja Kánya Kálmán¹¹⁶ külügyminiszter és Gömbös Gyula¹¹⁷ miniszterelnök voltak. A Politika című jugoszláv lap november 4-én, az első oldalon közölt egy karikatúrát Kánya külügyminiszterről, melynek címe: „Kánya úr kulturális együttműködést kínál”.¹¹⁸ A képen Kánya külügyminiszter úr a föld felett lebeg huszár egyenruhában és bajonettekkel álló szárnyal. Kezeiben revolvert, és egy füstölő bombát tart, melyen a Jankapuszta név olvasható. A kép alatti szövegen ez állt: „Talán a világ elhinné, hogy én valóságos békeangyal vagyok, hogy ha nem venne körül a Jankapusztáról felszálló bűz.”¹¹⁹

Egy héttel később ugyan csak a Politika közölt Gömbös Gyula miniszterelnökről is egy gúnyrajzot „Gömbös és az igazságszolgáltatás” címmel. A kép balsarkában Jusitia szerepel, bekötött szemmel. Bal kezében mérleget, a jobban igazságszolgáltatás feliratú pallózt tartott. A jobb sarokban, a pallós alatt a huszárruhát viselő Gömbös miniszterelnök torzképe áll, mely jobb karjában egy bőröndöt tart, melyen a Bécs és Róma felirat szerepelt. A karikatúra alatt „Ugyan honnan tudnád, mi történt Jankapusztán, ha egyáltalában sosem tartózkodol Magyarországon” felirat volt olvasható.¹²⁰

November 15-én jelent meg a Vremében a Gömbös miniszterelnököt megszólító cikk, melyben az alábbi hat kérdést intézte a szerző a magyar miniszterelnököknek:

1. Ismeretes-e Ön előtt, hogy azon állam területén, aminek Ön a miniszterelnöke, hat kilométerre terül el Jankapuszta?
2. Tudja-e Ön, hogy a Jugoszláv Királyságban halálra ítélt Gustav Perčec-nek a magyar hatóságok Horvát Emil néven rendes útlevelet állítottak ki, és ezen az álnéven birtokot bérelt Jankapusztán?

¹¹⁶ Kánya Kálmán (1869-1945) magyar külügyminiszter 1933-1938 között

¹¹⁷ Gömbös Gyula (1886-1936) magyar miniszterelnök 1932-1936 között

¹¹⁸ MOL K 66 252 cs., 1935, marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 251/pol-1934.sz., 1. o

¹¹⁹ MOL K 66 252 cs., 1935, marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II., 261/pol-1934.sz., 13. o

¹²⁰ Uo. 14. o

3. Tudja-e Ön, hogy 1931-től a merénylet napjáig Jankapusztán terroristákat képeztek ki?
4. Ismeretes-e Ön előtt, hogy Jankapuszta katonai tábor volt, ahol éjjel-nappal a merényletre készültek fel az usztasa szervezet tagjai?
5. Tudja-e, hogy Jankapusztán valóságos fegyver-, lőszer- és robbanóanyag arzenál-volt, melyeket csak is az Ön államának raktáraiból szerezhettek be, illetve a magyar hatóságoktól erre engedélyt kapott?
6. Ismeretes-e Ön előtt, hogy a Jugoszláv Királyságban éveken keresztül az Ön hazájában előállított pokolgépekkel követtek el merényleteket?¹²¹

A cikk összegyűjtötte az eddig ismeretes információkat a táborról, és ezek alapján tette fel a fenti kérdéseket. Tudatta, hogy a magyar kormány 1934. április 26-án kénytelen volt beismerni a tábor fennállását, de jegyzékében állította, hogy „A magyar kormány intézkedéseket tett avégből, hogy a jugoszláv katonai emigránsok elhagyják Jankapusztát”¹²², a tábort, ahol éjjel-nappal lögyakorlatoztak magyar tisztek felügyelete alatt.

Nagy szerepet kapott a menedékjog kérdése a cikkben, hiszen a magyar kormány végig arra hivatkozott, hogy ők csupán menedéket nyújtottak a jugoszláv menekülteknek. Felmerült a kérdés, hogy a menedékjoghoz hozzátartozik-e Gömbös szerint a katonai kiképzés is, illetve az, hogy hamis útlevelekkel látják el a terroristákat, akik 1932. június 17-től 1933. december 9-ig tíz merényletet követtek el.¹²³ Előkerült Mijo Kralj neve is. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy a név nem lehet ismeretlen Gömbös előtt, hiszen a jugoszláv kormány 1934 májusában összeállított egy jegyzéket a Népszövetségnek, és ebben szerepelt Kralj neve, mint olyan emberé, akinek a kezéhez számos bűncselekmény tapadt.¹²⁴

A Gömbös Gyulához intézett számonkérés nyíltan kimondta, hogy a király elleni merényletet Magyarországon készítették elő, a magyar hatóságok tudtával, és segítségével. A jankapusztai tábor tavaszi kiürítése után nyugodtan éltek a terroristák Nagykanizsán, ahol sorshúzással választották ki maguk közül a merénylőt, majd ebből a városból indultak útnak végrehajtani a merényletet, és a vonaton magyar hivatalos köztisztviselők kísérték őket. „Ezek a dolgok is beletartozik a menedékjogba, kérdezi a név nélküli vádló, hogy egy

¹²¹ MOL K 66 252 cs., 1935, marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei, 261/pol., 31-35. o

¹²² MOL K 468 18 cs., 1934, c/1b, A marseille-i merénylettel összefüggő iratok, 1. o

¹²³ Uo. 2. o

¹²⁴ Uo. 2. o

idegen állam uralkodójának gyilkosait pénzzel, fegyverekkel, kiképzőhellyel látja el Magyarország?”¹²⁵

¹²⁵ MOL K 468 18 cs., 1934, c/1b, A marseille-i merénylettel összefüggő iratok, 4. o

10 Magyarország védelmében

A francia, csehszlovák, és jugoszláv sajtó rágalomhadjárata mellett előfordult néhány olyan cikk is, amelyek védelembe vették Magyarországot. Ezek többnyire Németországban, Angliában, és Hollandiában jelentek meg, s felhívták a figyelmet arra, hogy semmi konkrét bizonyíték nincs Magyarország ellen, csupán feltevések, és megbízhatatlan tanúk vallomásai.

Az angol sajtó számos lapja próbálta lecsillapítani a kedélyeket, és megpróbálja csökkenteni a gyilkosság nemzetközi jelentőségét. Megjelentették Magyarország védekező, cáfoló jelentéseit is, szemben a francia, jugoszláv, és csehszlovák lapokkal.¹²⁶ A News Chronicle szerint hiba azért Magyarországot vádolni, mert befogadta az emigránsokat, hiszen számos más ország is segítséget nyújtott a menekülteknek. Magyarországot csak azért lehet vádolni, mert gyenge, kis ország.¹²⁷ A Times pedig felhívta a figyelmet arra, hogy Magyarország már feloszlatta a táborát, de Franciaországban, Olaszországban, Ausztriában, és Svájcban továbbra is vannak olyan táborok, ahol emigránsok kapnak menedéket.

A Daily Press azon a véleményen van, hogy hiba Magyarországot bizonyítékok nélkül felelősségre vonni, és nem szabad megfélemlkezni arról, hogy egy ilyen merényletet nem lehet sem Jankapusztáról, sem Nagykanizsáról megszervezni.¹²⁸ Az angol újságok továbbá megjegyezték, hogy már-már feltűnő a francia sajtó magyarellenessége.

A Deutsche Zeitung október 19-én arról írt, hogy minden bizonnyal Magyarország tisztázni fogja magát a vádakkal szemben, és kertelés nélkül kijelentette, hogy Magyarország vádolása előre kigondolt volt, és az ellenségeskedés csupán a figyelmet tereli el a valódi bűnösről. A vádaknak jelenleg semmi alapja nincs.¹²⁹ Figyelmet érdemel egy francia újság, a Petit Bleu „Szálka és gerenda” című írása, melyben saját honfitársai ellen szólalt fel, akik minden eszközzel Magyarországot szerették volna besározni, holott a merénylet Franciaországban történt. „A gyűlölet különös vihara zúdul ma Magyarországra”,¹³⁰ fogalmazott a szerző. A jugoszlávok viselkedését elfogadhatónak tartották, viszont azt elfogadhatatlannak, hogy más országok ilyen ellenségesen viseltettek a magyar állammal szemben, és a franciák kirohanását egyenesen nevetségesnek ítélte meg. Franciaországnak először a saját

¹²⁶ MOL K 428.f Lapszemle 1927-1935, 1934. október 17., 49. o

¹²⁷ Uo. 49. o

¹²⁸ MOL K 428.f Lapszemle 1927-1935, 1934. október 18., 36. o

¹²⁹ MOL K 428.a, Napi Tudósítások, 1934. október 19., 18. o

¹³⁰ Uo. 37. o

udvarán kéne körülnéznie, hiszen a hatóságok tudomást szereztek arról, hogy merénylet várható a jugoszláv király ellen, még sem voltak képesek azt megakadályozni. Tehát érthető, ha a franciáknak lelkiismeret furdalásuk van a történetekért, de hiba ezért alaptalanul egy másik országot vádolni.¹³¹

„Tények és feltevések” címmel a Frankfurter Zeitung szintén Magyarország pártjára állt azzal, hogy rávilágított a magyarok elleni „vádirat” gyenge pontjaira. Az első pont a magyar útlevelek kérdése, amelyeket rögtön bizonyítékként kezeltek, holott egy hamis útlevél még nem jelent semmit. Ez után a Pravda ellen emelt hangot, rámutatva, hogy az újság címének jelentése igazságos, mégis az újság koholt vádakkal illette Magyarországot.¹³² A jankapusztai táborról, mint írta az újság, annyi biztos, hogy egy parasztmajorság, amelyet Perčec bérbevett, de arról, hogy ott mi is folyt valójában, nem lehet tudni. A táborról szóló információk forrása minden esetben Jelka Pogorelec, aki jóindulattal sem tekinthető megbízható forrásnak. A vádlottak vallomásairól is csak nem hivatalos hírek keringenek, úgy-hogy ezekből sem lehet következtetni arra, hogy Jankapusztán kiképzés folyt-e. Bizonyítékok, és hivatalos vallomások hiányában azonban, nem lehet Magyarországot elítélni, legalábbis, amíg a helyzet nem változik.¹³³

A hágai Residen Bode „Felelőtlen híradás” címmel arról közölt cikket, hogy észre kellene venni, hogy bizonyos csoportok érdeke azt kívánta, hogy Magyarország rossz színben tűnjön fel, ezért nekik pont kapóra jött a marseille-i merénylet.¹³⁴ Prága szinte lesi a lehetőséget, hogy újabbnál újabb hírekkel sározza be a magyar kormányt, és ez már a merénylet első napjától így volt, amikor is a csehszlovák sajtó hírül adta (tévesen), hogy a merénylet magyar származású. Továbbá hamisan azt állította, hogy a magyar kormány megtiltotta, hogy a magyar sajtó híreket közöljön a merénylet ügyében. Felvetődik a kérdés, hogy mi az oka a hamis híreknek? A lap végül arra jutott, hogy a francia hatóságok nem szervezték meg kellőképpen a jugoszláv király védelmét, és erről szerették volna a figyelmet elterelni.¹³⁵ A csehek érdeke pedig, hogy letörjék Magyarország revíziós törekvéseit.

A legtalálóbban az ügyről aligha nem a Rotterdamsche Courant írt, a cikkíró szerint, „ha a jankapusztai tábor nem lenne, ki kéne találni”.¹³⁶ Ez a kis tanya tökéletes eszköz a nagyhatalmak kezében, ami ha nem volna, akkor igen csak zavarban lenne a Kisantant és Párizs.

¹³¹ MOL K 428.a, Napi Tudósítások, 1934. október 19., 37. o

¹³² MOL K 428.f Lapszemle 1927-1935, 1934. október 25., 57. o

¹³³ Uo. 58. o

¹³⁴ MOL K 428.a, Napi Tudósítások, 1934. október 22., 45. o

¹³⁵ Uo. 45. o

¹³⁶ MOL K 428.a, Napi Tudósítások, 1934. november 2., 12. o

Remélhetőleg a Népszövetség tisztán lát az ügyben, és felismeri, hogy a Magyarország elleni rágalomhadjárat a Kisantant politikai céljait szolgálja.¹³⁷

¹³⁷ MOL K 428.a, Napi Tudósítások, 1934. november 2., 12. o

11 Összefoglaló

A marseille-i merényletet követő első hónap híradásai Magyarország ellen irányultak, és ezeket a vádló híreket nem tompították a néhány lapra korlátozódó védő cikkek. A hírek többsége egyértelműen azt a célt szolgálta, hogy a magyar kormányt besározzák, és felelősségre vonják. Köztudott volt, hogy nem csak a magyar állam területén, hanem például Olaszországban, Németországban, és Ausztriában is voltak usztasa táborok. Ezekről is megemlékezett ugyan néhány lap, de ezek nem kaptak sajtóvisszhangot, sőt igyekeztek ezeknek a táboroknak a létezését eltussolni.

Az újságokban megjelenő tudósítások forrása szinte minden esetben Franciaországba mutatott. A Jugoszláv Királyság lapjai ezeket vették át, és ez alapján vádolták Magyarországot. A magyar hatóságok és a magyar vezetés minden bizonnyal tisztában volt azzal, hogy mi folyik Jankapusztán. A merényletért azonban hibás dolog egyedüli bűnbakot kreálni Magyarországból, hiszen több ország is segítő kezet nyújtott a Pavelić-féle szervezetnek.

A sajtóhírek három csoportba sorolhatóak. Közvetlenül a merénylet után nem voltak konkrét információk. Ekkor még csak francia és csehszlovák sajtó pedzegette a magyar kapcsolatokat. A Jugoszláv Királyság korrekt híreket közölt. A második fázisban a hírek forrását a megjelent vallomások adták, amelyeknek köszönhetően elindult a Magyarország elleni sajtóhadjárat. Új hírek hiányában azonban kezdtek lecsillapodni az ellenséges hangok, és a népszövetségi tárgyalásra vártak az érdekeltek.

A jankapusztai tábor létezését nem lehet tagadni, azonban a róla szóló információk valóságalapja megkérdőjelezhető. Jelka Pogorelec ismertette először a tábori életet, majd bő adatokkal szolgált Charles Reber, francia tudósító is. Mindkét személy hitelessége megdőlt, hiszen egymásnak ellentmondó híreket adtak a táborról. Reber ráadásul Jankapuszta földrajzi fekvését is hibásan adta meg, nem is szólva a Magyarországon szerinte még létező jobbágyságról.

A jankapusztai tábor igaz története, illetve a Magyarország és az usztasák kapcsolata sok titkot rejthet, és érdemesnek tartom a további kutatást a témában. Ebben segítségemre lehet a továbbiakban a Magyar Külügyminisztérium rezervált iratai, illetve a Hadtörténeti Levéltár anyaga. A remélt kutatási eredmény remélem választ ad arra, hogy milyen szerepet játszottak Jankapusztán a megvádolt magyar tisztek, hogy a magyar vezetés tudott-e a készülő merényletről, illetve, hogy pontosan mi is zajlott le a zalai megyei majorban.

Irodalomjegyzék

Felhasznált levéltári forrás

- Magyar Országos Levéltár, Magyar Távirati Iroda „könyomatos” hírei, K 428.i Bizalmas értesítések 1920-1939
- MOL, Magyar Távirati Iroda „könyomatos” hírei, K 428.f Lapszemle 1927-1935
- MOL, Magyar Távirati Iroda „könyomatos” hírei, K 428.a, Napi Tudósítások 1920-1944
- MOL, Külügyminisztériumi Levéltár, Sajtó-és kulturális osztály, K66 230 cs.,1934,1-5/a, Marseille-i merénylet
- MOL, Külügyminisztériumi Levéltár, Sajtó-és kulturális osztály, K66 252 cs.,1935,marseille-i merénylet, Marseille-i merénylet körülményei II.
- MOL, Bethlen István iratai, K 468 18 cs., 1934, c/1b, A marseille-i merénylettel összefüggő iratok

Felhasznált nyomtatott forrás

- ORMOS Mária, *Merénylet Marseille-ben*, Bp., Kossuth Könyvkiadó, 1984
- ORMOS Mária, MAJOROS István, *Európa a nemzetközi küzdőtéren*, Bp., Osiris, 2003
- JUHÁSZ Gyula, *Magyarország külpolitikája 1919-1945*, Bp., Kossuth Könyvkiadó,1988
- *20. századi egyetemes történet 1890-1945*, szerk. DIÓSZEGI István, Bp., Korona, 1995

Melléklet

A marseille-i merénylet¹³⁸

¹³⁸ A XX. század krónikája, szerk. Karádi Ilona, Bp., Officina Nova, 1994, 484. o

Vlada Georgijev, a merénylő¹³⁹

¹³⁹ <http://www.huszadikszazad.hu/bulvar/a-kiralygyilkos-georgiev-vlada-macedon-terrorista> (2012.04.15.)

A marseille-i felvonulás¹⁴⁰

¹⁴⁰ <http://www.huszadikszazad.hu/bulvar/a-kiralygyilkos-georgiev-vlada-macedon-terrorista> (2012. 04. 15.)

I. Sándor király